

Ment-é a világ előbbre a vándorgyűlések által?

PAPP István

Az alább olvasható írás az MKE első vándorgyűlésének 40. évfordulóján a tatai Móricz Zsigmond Városi Könyvtárban 2009. július 19-én elhangzott előadás szerkesztett változata.

Mérföldkövek

Ha a Magyar Könyvtárosok Egyesülete vándorgyűléseinek impozáns során végigtekintünk, sokunkban felmerülhet a mérföldkövek vagy útjelzők hasonlata. Olyanoké, amelyek kijelölték vagy legalábbis nyomon követték vagy rögzítették azt az utat, amelyet a magyar könyvtárügy, s benne a mindünk számára oly kedves és fontos egyesülete megtett. Ritka, nagyon ritka az olyan rendezvénysorozat, amely szívós következetességgel, évről évre, kihagyás nélkül immár negyven éve állandó vonatkozási pont a hazai könyvtárügy és elkötelezett szolgálói, a könyvtárosok életében. Persze, hogy felmerült, miért ne merült volna fel az idők folyamán, hogy talán elég volna ritkábban, két vagy három éven-

ként megtartani ezt a rendezőknek kétségtelenül súlyos megterhelést jelentő összejövetelt. Ám valahányszor felmerült, annyszor találkozott az egyesület vezetősége azzal az elemi erejű igénnyel, amely a könyvtáros-társadalom valamennyi köre részéről egyértelműen elvárta, hogy vándorgyűlés pedig minden évben legyen. Minden évben kerüljön sor arra az egyetlen alkalomra, amelyen minden egyesületi tag személyesen vehet részt, s ne küldött képviselje, amelyen közvetlenül és első kézből értesülhet szakmáját és egzisztenciáját érintő, életbe vágó problémákról és a megoldásukra vonatkozó elképzelésekről, amelyen bárkinek megvan a lehetősége, még ha netán nem is él vele, hogy elmondhassa véleményét a teljes nyilvánosság előtt vagy szűkebb fórumokon, esetleg folyosói

zugokban vagy sörözői bokszokban, amelyen nem érvényesül az intézményi hierarchia, ahol a paraszt a királlyal egy asztalhoz ülhet, ahol találkozni lehet olyan kollégákkal, akik csak halomásból vagy a szakirodalomból ismertek, ahol a volt diákok volt tanáraikkal, mára barátaikkal ülik körül a vitaasztalt, ahol valódi élményként élhető meg a könyvtári dzsungel törvénye: egy vérből valók vagyunk te meg én. Valóban nem volt más választása az egyesület elnökségének, – pláne ha nem is akart maga sem mást választani, – mint hogy éves nagy rendezvényét kitzúzza, lebonyolítására vállalkozót keressen, s a meghirdetett időben és helyen megtartsa, ha esik, ha fúj. Többnyire azonban iszonyatos hőség várta a gyűlésre elvándorlókat, amit szimbolikusan ugyan tekinthetünk a házigazdák odaadó, magas hőfokú, kartársi szeretete kifejeződésének, a valóságban mégis tikkasztó hatású volt, amit csak az akaraterő végső megfeszítésével lehetett elviselni. Mert leginkább a nyári hónapokra esett a vándorgyűlés néhány napja, azokon belül is augusztusra vagy júliusra, hiszen sok minden érv szolt e mellett: lanyhább könyvtári forgalom, szabadságolások, olcsóbb kollégiumi elhelyezési lehetőségek, rendelkezésre álló termek, az egyéb szakmai rendezvények apálya, no meg a könyvtáros hölgyek is jobban mutatnak nyári holmikkban.

Vendéglátó városok

Az időpont kijelölése tehát viszonylag szűk keretek közé szorult. Nem úgy a helyé. Ami bizony nem volt mindig egyszerű dolog. Eleinte csak főként megyeszékhelyek szerepeltek a házigazda városok között. Az első húsz vándorgyűlés színhelyei közül kivétel az úttörőként fénylő Tata, a szinte megyeszékhelynek számító Sopron, a főváros Budapest és a hercegi Gödöllő. Nem úgy a második húszas sorozatban. Budapest és Gödöllő ismét kitárta kapuit a könyvtárosok előtt, de a megyeszékhelyek méltó versenytársaivá vált Keszthely, Sárospatak, Körmend, Pápa, Esztergom (valaha ő is aspirált az első vándorgyűlés

megrendezésére) és a gazdag Nagykanizsa is, semmiben sem bizonyulva alábbvaló vendéglátónak másoknál. Kilenc városban zajlott le kétszer vándorgyűlés, és kettőben, a különösen vendégszerető Szombathelyen és Miskolcon háromszor is. De miért éppen abban a városban és abban az évben? A helyszín kiválasztásakor többnyire az volt a döntő momentum, hogy az illető város meg akarta mutatni új könyvtárát a joggal kíváncsi könyvtáros társadalomnak. Emlékezzünk csak: a 70-es években elkészült Miskolc, Szombathely, Zalaegerszeg, Nyíregyháza új épülete, majd megmutatta magát Miskolc és Sopron és Szeged új egyetemi könyvtára, Nyíregyháza új főiskolai könyvtára, Szeged, Békéscsaba, Kecskemét és Salgótarján új megyei könyvtára, Sárospatak, Körmend, Pápa, Nagykanizsa, Gödöllő új vagy átalakított városi könyvtára. 2008-ban Szombathelyen a duplájára nőtt megyei és a vadonatúj főiskolai-egyetemi könyvtár megtekintésére adott alkalmat a vándorgyűlés. Ámultunk és magunk is büszkék voltunk, de kritizáltunk is, mindenesetre szakmailag okultunk a meglátogatott, sokszor még malter- és festékszagú épületek tanulságaiból. De többször éppen az volt az oka az odavándorlásnak, hogy a könyvtár akut elhelyezési problémájára hívja fel a fenntartó figyelmét. Biztosan megfordult a debreceni (1972), az egri (1975), a gödöllői (1985), a szolnoki (1987) és a székesfehérvári (1990) kollégák (a kolléga nálam mindig kétnemű szakkifejezés!) fejében, hogy az országos csődület csak-csak előrelendíti hosszú évek óta folyó küzdelmüket. Lám, Debrecenben, Gödöllőn és Szolnokon azóta új könyvtár született; önteltség volna azt képzelni, hogy ezt az ottani vándorgyűlés is némileg elősegítette? Persze rejlettek más okok is a helyszín kiválasztásában, illetve a meghívás elfogadásában. Volt, amikor a falusi bíróság rendje érvényesült: szelíd rábeszélésre érkezett egy-egy meghívó. Máskor egyszerűen egy-egy város könyvtárosága becsületbeli ügyének tekintette, hogy megmutassa, ő is képes, sőt jobban képes egy vándorgyűlés megszervezésére. Az is megtörtént, hogy az egyesület elnöke vetette be személyes befolyá-

sát egy sikeres mérőföldkő felállítása ügyében, például az 1982-es Miskolcra vagy az 1989-es Keszthelyre való vándorlás esetében. Meglehetősen válságos helyzetben volt az 1990-ben frissen megválasztott elnökség: az átmeneti időszakra jellemző tétova bizonytalanságban se közel, se távol nem volt házigazda-jelölt a láthatáron. S akkor, az utolsó pillanat utáni pillanatban a pécsi kollégák húzták ki a csávéból a már-már reményt vesztett vezetőséget, s nem hogy kudarcra, de egy ragyogóan lebonyolított vándorgyűléssel (1991) állhatott a tagság elé. És Sárospatak a rá következő évben bizonyította, hogy nem sokaság, hanem lélek tesz csuda dolgokat, s kisváros is vállalkozhat emlékezetes vándorgyűlés megrendezésére.

Szervezők: szívvel-lélekkel

Mindeddig városokról beszéltem, holott nem a város, hanem a Magyar Könyvtárosok Egyesülete megyei vagy helyi szervezete, s a vonzáskörzet valamennyi könyvtára dolgozott meg minden egyes vándorgyűlés sikeréért. Itt is, ebben a megnyilvánulási formában is konkrét értelmet nyert, mit értünk a könyvtárügy egysége oly sokszor elvont és üresnek tűnő terminusán. Félretéve az esetleges érdekkülönbségeket, a rivalizálást, az egymás iránti közömbösséget a területi szervezet keretében a különböző típusú könyvtárak minden erejüket és tudásuk legjavát adták a közös vállalkozáshoz. Jól érezték, hogy a vándorgyűlésen nem egy könyvtár, hanem a könyvtárak együttese mutatkozik be az országnak és az odalátogató külföldi kollégák révén a világnak, s mindannyiuk közös ügye, hogy a gyűlésezők jól érezzék magukat és a helyiek jó hírének terjesztői legyenek.

Most meg szervezetekről és könyvtárakról beszéltem, mintha ezek a keretek akár csak egy vizeskancsót és poharat is oda tudnának tenni az előadó elé. Itt bizony emberekről kell szólni, s ha az egyes vándorgyűléseken egyedi, sajátos atmoszférát érzékelhettünk, az semmi másnak, mint a házigazdaként viselkedő sok-sok könyv-

tárosnak volt köszönhető. A legszívesebben most egyenként néven nevezném azok hosszú sorát, akiknek elsősorban köszönhattuk, hogy a vándorgyűlésezés szellemi, lelki, testi épülésünkre szolgált. Ez a legkevesebb, amit megérdemelnének. Mégsem teszem. Nem csak a helyszűke miatt. Mindenekelőtt attól félek, hogy valakit kifejejtenek a sorból, s igaztalanul rangsorolnék azok között, akik megtettek mindent, ami tőlük tellett. Kétségtelen, minden vándorgyűlés szervező bizottságának volt egy kiemelkedő tagja, az egész rendezvény spiritus rectora, aki személyisége bélyegét szembetűnően vagy láthatatlanul, de ráütötte az egész gyűlére. Ugyanakkor azonban ott álltak mellette az egy-egy területért felelős kollégák, a háttérbe húzódó szürke eminenciások, a fáradhatatlan gürcölők, a minden problémát megoldó tótumfaktumok, az egy mosollyal és két szíves szóval türelemre intők, vagyis az egész gárda, amelyet semmi nehézség nem tudott legyőzni. Hát hogy is említsek meg bárkit is név szerint közülük? De engedtessek meg nekem, aki a vándorgyűlések 60%-án részt vettem, hogy a helyi rendezőségek egyes tagjaira különös melegséggel, hálával, tisztelettel és szeretettel emlékezzek. Mégis, egyetlen nevet sem azért is, mert föltételezem, hogy minden résztvevő a maga szubjektív élményei szerint őrizte meg egyikük vagy másikuk emlékét. Higgyék el, megérdemlik.

Egy vándorgyűlés kigondolásában, megszervezésében, lebonyolításában felbecsülhetetlen mennyiségű munka fekszik. Rövid ideig tartott a kezdeti időszak, amikor csak száz vagy kétszáz vendégről kellett gondoskodni, egyszerű programot tálalni, családias körben vigadni. Hamar több mint félezres, helyenként az ezres létszámot ostromló vagy elérő rendezvényre nőtte ki magát a vándorgyűlés, amelyhez már profi készségekre és felkészültségre volt szükség. A könyvtárosok ebben is helytálltak. Mennyi erő, energia, ötlet és invenció került napfényre, hogy rácáfoljon a többnyire visszahúzódnak elkönyvelt szakmáról élő, közkeletű képre. Különösen az utóbbi években, bár kialakult már egy bizonyos eljárási rend, mégis minden házi-

gazda igyekezett valamilyen sajátos helyi vonást belevinni az adott keretekbe. Természetesen ez olyan versengést eredményezett, amellyel csak a résztvevők jártak jól. Egyre csinosabb, praktikusabb programfüzetek, gazdagabb, de okosan elrendezett programok, vonzóbb helyszínek, érdekesebb kiállítások, élményesebb kirándulások stb. várták a vendégeket. Lassan a szponzorokat is meg lehetett győzni, érdemes támogatni a vándorgyűléseket, mert az odaseregglők, nem csak fogyasztanak, hanem a város tekintélyét is emelik. A szakmai program vázát kiegészítő elő- és utókonferenciák (hiszen annyi mondanivalónk van egymás és a világ számára!), a nyílt fórumok, amelyeken bármiről, bárkivel őszintén lehetett eszmét cserélni, a más szakmákkal, érdekszervezetekkel folytatott pódiumbeszélések, a programon kívüli kirándulások (sokan emlékeznek még a veszprémi könyvtárosoknak a sárospataki vándorgyűléshez csatlakozó, ukrainai kalandtúrájára), s nem utolsósorban a baráti találkozók mély élményt hagyó sora mögött és mindenütt szervezés, odafigyelés, munka, jó szándék és együttműködés.

Elnök, titkár, szervezetek: bölcsen, felelősen

Ha az iméntiekben a helyi rendezőkre irányítottam is a fő figyelmet, egy pillantást megérdemelnék a velük együttműködő társszervezők is: az egyesület elnöksége és kicsi, de erős (nagyjából egy borsszemnyi) apparátusa, valamint a szekciók vezetőségei. Ugyanis a szakmai programok tartalmi előkészítéséből mindig oroszlánrészt hasítottak ki maguknak. A témák kijelölése, az előadók felkérése, az ülések levezetése az ő hatáskörükbe esett. S e feladatot becsülettel teljesítették. Az ő érdemük, ha sikerült a sok égető téma közül a legégetőbbet kiválasztani, ha a megcélzott előadó nem tudta fondorlatos módon elhárítani a felkérést, hanem engedett a szelíd presszióknak és ragyogó előadást tartott, ha a téma tárgyalása során az országos és a he-

lyi megközelítés szempontja egyaránt érvényesült, ha az ötletesen merész lebonyolítási forma és az alkalmazott korszerű technika beváltotta a hozzá fűzött reményeket és közel tudta vinni a hallgatósághoz a napirendre tűzött témát. Aktivitásban élen járt a Műszaki Szekció, a Zenei Szekció, a Gyerekkönyvtárosi Szekció vezetősége, de hát soroljam fel valamennyi szekciót? Nélkülük bizony nem bontakozhatott volna ki a vándorgyűlés mondanivalója, üzenete aligha jutott volna el szélesebb körökhöz. Akár a fő témához szorosan kapcsolódva, akár csak lazán, akár tőle függetlenül határozták meg programjukat, mindenképpen a szakmai tartalom magját ők adták. Ez érvényes azokra a vándorgyűlésekre is, amelyeken nem szervezetek szerint alakult a részletes program, hanem a tárgyhoz igazodó, ad hoc szekciók dolgozták fel a témakört. Hiszen ki másra hárulhatott volna az előkészítés és lebonyolítás munkája, mint az egyesület tisztségviselőire? A rugalmas programszervezésre jó példákat mutattak a két vagy több szervezet által közösen meghirdetett alprogramok. (Jegyezzük meg itt, hogy a 80-as években, míg a mi egyesületünk keretein belül működött a levéltárosok társadalmi szervezete, akár az ősidőkben, a levéltári szekció rendezvénye standard és egyenjogú része volt a vándorgyűlésnek.) A fő szempont mindig az volt, hogy nem az egyesület szervezeti felépítéséből kell kiindulni, hanem a tárgyalandó témából magából, ha a napirend kialakítására és a lebonyolítással megbízott szervezetek és személyek kijelölésére és felkérésére kerül sor. Külön bekezdésben kell meglengetnünk zászlainkat az egyesület mindenkori elnökei, titkárai és főtitkára előtt (a megemlékezés írója legyen kivétel a megtisztelés alól), mert nemcsak konkrét munkájukkal, hanem személyiségükkel is meghatározó erővel működtek közre az egyes vándorgyűlések megformálásában. Jelen voltak minden alkalommal (egy-két, nagyon is igazolt távollét híján), s jól töltötték be azt a szerepet, amellyel a tagság az elnököt, mint szellemi vezetőt, mint az egyesület személyes reprezentánsát, s a titkárt, mint a masinéria mozdítóját megbízta.

Nagyon is fontos ez az elnöki, titkári szerep a vándorgyűlés színjátékának a szereposztásában. Ugyanis ez az évente megismételt nagy rendezvény nem csupán a szakmának szól. Üzenettel fordul ahhoz a társadalomhoz is, amely fenntartja a könyvtárügyet, használja szolgáltatásait és elvárásokat fogalmaz meg vele szemben. Nos, a vándorgyűlés sűrű közegében a társadalom szimbolikus partnere az elnök, aki igyekszik közérthetően kifejezni s harmóniába foglalni a szakma többszólamú üzenetét, s ugyanakkor a szakma előtt részleteiben kibontani a társadalom néha kissé lapidárisan kifejezett vagy nehezen értelmezhető igényét. A társadalom és a szakma párbeszéde – amióta eszünkét tudjuk – folyik, s az egyesület azon volt, hogy a vándorgyűlés kiemelkedő és rendszeresen ismétlődő fórumává váljék. Megmutatkozik ez a törekvés a témaválasztásban, a téma pregnáns, egymondatos kifejezésében, a rendezvény társadalmi háttérnek megteremtésében (szponzorok, feliratok, kitűzők, beharangozások, kiállítások, hirdetések stb.) a különféle közösségek és szervezetek képviselőinek (helyi és országos politikusok, egyesületi és szakszervezeti funkcionáriusok, tudományos potentátok, egyetemi vezetők, ipari kapitányok, gazdasági tényezők, közéleti személyiségek, s ma már nem ritkán főpapok) meghívásában. E párbeszéd eleme a Fitz József-díj és egyéb elismerések, főként a Magyar Könyvtárosok Egyesületéért emlékplakett ünneplés átadása, s – talán elsőként kellett volna említenem, – a mára szinte elengedhetlenné vált sajtótájékoztató. A sajtótájékoztató műfaji szabályaival egyre jobban tisztában lévő elnökség mind hatásosabban tudja felhasználni a dialógusnak ezt az eszközét.

Előadók: ésszel, értelemmel

A társadalmat persze egyelőre és még jó ideig elsősorban a politikus képviseli. Ezt mi már régóta tudomásul vettük, legalábbis a vándorgyűlések tanúbizonysága szerint. Őket akarjuk meggyőzni, hogy alkalomadtán nem ránk, de a

társadalomra nézvést kedvező döntéseket hozzanak könyvtári ügyekben is. Ezért a meghívottak és a szívesen látottak között kezdetektől fogva ott volt a politikus. Igaz, az első vándorgyűlésen még csak a megyei tanács művelődési osztályvezetője képviselte ezt az emberfajtát, de hamarosan mind magasabb sarzsit viselő vendégeket üdvözölhettünk már az ántivilágban is. Később aztán polgármestereket és megyei önkormányzatok elnökeit, elnökhelyetteseit, minisztériumi főtisztviselőket, államtitkárokat és helyetteseket, sőt Sárospatakon és az utóbbi években valószínűleg minisztert. Sőt mi több: a politikusok maguk is szeretnek vándorgyűléseinkre eljárni, szívesen jönnek hívásunkra. Úgy látszik, a könyvtár olyasvalami, ami megszólítja a közösség ügyeivel foglalkozó embereket, jó hívószó a kultúra iránti érzékenységük felkeltésére, s azt érezteti velük, jó lóra tesznek, ha a könyvtárra teszik tétjeiket. Így a haszon kölcsönös lehet: a politikusi kegy sugara fényezi szakmai pozícióinkat, s szakmai üzeneteink vállalása pedig erősíti a politikus népboldogító küldetését. S bízva remélhetjük, hogy a haszon végső soron sem itt, sem ott, de a könyvtárhasználónál fog jelentkezni.

A vándorgyűlések politikai aspektusához tartozott, – egyesületi szinten mindenképpen, de a nagypolitika is morajlott a háttérben, – a külföldi kollégák jelenléte. Talán már a harmadik, az 1971-es szombathelyi is üdvözölhetett a Lenin Könyvtárból egy neves szovjet könyvtárost, aki a dobogó fölé feszítve egy ugyancsak neves amerikai kollégájától vett idézetet tanulmányozhatott. (Vagy az az idézet csak az 1980-as második szombathelyin feszülhetett az elnökség fölé? Az emlékezet törekeny.) S azután az elnökség élve a lazuló eresztékekkel egyre tudatosabban, egyre bővülő körből hívott külföldi vendégeket, külpolitikája egyik sarokkövévé építve jelenlétüket. Először a szomszéd országok egyesületeinek (köztük a két osztráknak) képviselői jelentek meg, majd mind távolabbi országok küldöttei. A meghívások viszonyossági alapon történtek, így az MKE tagjai is tiszteletüket teheték a külföldi egyesületek rendezvényein,

tanulva és előadásaikban a hazai könyvtárügy életéről szólva. S lassan-lassan a szomszéd országok magyar könyvtárosai is megjelenhettek vándorgyűléseinken, s közvetlenül is meghívhattuk őket, kikerülve az illető ország központi szerveit. Mind az elnökség, mind a hazai szervezők igen nagy súlyt helyeztek erre. A vendégek természetesen előadásokat is tartottak, többnyire a szekciókban, de olykor a plenáris ülésen is. Az 1996-os debreceni vándorlással már párhuzamos rendezvény volt a Külföldi Magyar Könyvtárosok IV. Világtalálkozója, manapság pedig szinte társrendezőkként lehet a szomszédos országok magyar könyvtárosaira számítani. A rendszerváltás időszakában különösen nagy volt a külföldi vendégjárás, élén olyan prominensekkel, mint az IFLA elnöke (1987 Szolnok, 1990 Székesfehérvár) vagy főtitkára (1988 Szekszárd), de említhetnék sok más kapacitást is. Mindehhez persze az akkori elnökség szívós munkája és diplomáciai érzéke kellett.

A kiállítók között is számos külföldi, nyugati országokból érkezett cég szerepelt. Afelől nem vagyok biztos, hogy anyagi szempontból valamennyiüknek megérte a stand bérlése. A vándorgyűlés dimenzióit mindenestre tágították, s jelenlétük később talán számukra is kamatozott. Hiszen a magyar könyvtárügy, amely magát mindig az európai könyvtárügy részének tudta, s kapcsolatait vele a legszigorúbb bezártság éveiben sem szakította meg teljesen (nem szakították meg vele, mert könyvre, folyóíratra, információra csak szükség volt), a 70-es évektől kezdve egyre tudatosabban törekedett e kapcsolatok revitalizálására, erősítésére, újak kiépítésére, amihez a vándorgyűléseken megnyilvánuló egyesületi külpolitika jelentős mértékben járult hozzá.

Negyven év. Negyven vándorgyűlés. Ez bizony nem kerek, jubileumi szám. Egy oka mégis lehet, hogy megálljunk a negyvenedik mérföldkőnél, s megpróbáljuk felmérni, honnan jött s merre vezetett az általuk jelölt út: húsz vándorgyűlés zajlott le a rendszerváltás előtt, s ismét húsz utána. Az eddigiekben egységes folyamatnak fogtam fel ezt a négy évtizedet átívelő vállalkozást, most

azonban nem tekinthetünk el ettől a súlyos cezúrától. Kövessük nyomon, s esetleg érzük tetten a politikai összefüggéseket a vándorgyűlések fő témáinak áttekintésével. Egy cím, egy szlogen nyilván még nem jelent semmit, mert mindenről lehet így is, meg úgy is, sőt amúgy is beszélni, mégis a témaválasztások segítenek felidézni az eltűnt idők eseményeit, változásait, s bennük a magunk szerepét. Ez utóbbival persze mindenkinek saját magának kell szembenéznie. (A fiatalabbak egyelőre eltekinthetnek ettől.)

Az első hús

Nézzük először az első húsz vándorgyűlést. Nem mondhatja senki, hogy ezeken valamiféle kemény kritikai hang nyilvánult volna meg a könyvtárpolitika, pláne az általános politikai irányvonal ellen. Inkább a szakma és a „felsőbbség” közötti békés együttműködés kapott teret, legfeljebb a jus murmurandi tapintatos gyakorlásával. – **1969:** *Az Olvasó Népert mozgalom* – **1970:** *A III. Országos Könyvtárügyi Konferencia előkészítése* – **1971:** *A könyvtárosképzés és továbbképzés* – **1972:** *Az MKE eddigi tevékenysége és további feladatai* – **1973:** *A magyar könyvnyomtatás 500. évfordulója*. Korrekt témák korrekt feldolgozása. Majd rázósabb felvetések. – **1974:** *A jövő könyvtárügye*. Nocsak! A könyvtárügy jövőjéről még csak lehetett elképzelése az előadóknak, de vajon volt-e a társadaloméről? Kérdezzük most mi, nagyokosok 35 évvel utóbb. Nézzük tovább! – **1975:** *Könyvtáros etika*. Derék nekirugaszkodás, s alig harminc évet kellett várni, hogy legyen is valami eredmény. – **1976:** *Közönségkapcsolatok*. Csak nem a szocialista tudatformálás érdekében? – **1977:** *Közművelődési törvény*. Megint a népművelők, a művelődési otthonok előretörésének tanúi lettünk? – **1978:** *A központi szolgáltatások rendszere*. Örökzöld téma, fogunk még vele találkozni; messze még a megoldás. – **1979:** *Együttműködés, munkamegosztás*. Egy másik örökzöld. A korszerű technológiával és az anyagi megszorítások ösztökéjével manapság megvalósíthatónak látszik. De akkori-

ban? – **1980:** *A magyar könyvtárügy fejlődése az elmúlt évtizedben (1971–1979). A III. Országos Könyvtárügyi Konferencia ajánlásainak végrehajtása.* Attól tartok, nem volt minden tekintetben diadaljelentés, bár nem volt éppen sikertelen az évtized. S a rá következő évben: – **1981:** *Az 1981-es IV. Országos Könyvtárügyi Konferencia tapasztalatainak, ajánlásainak ismertetése, megvalósíthatóságuk elősegítése.* Az egyesület mint az állami könyvtárpolitika hajtószíja, természetesen a lenini értelemben, akárcsak a szakszervezetek a pártnak. Ezen a kaposvári vándorgyűlésen egyébként az állam kifejezte, hogy az olvasótábori mozgalom allergiás tüneteket kelt benne. – **1982:** *A szakirodalmi információellátás helyzete, fejlesztési irányai.* Ez már beszéd! Nem hiába a miskolci egyetemen hangzott el. – **1983:** *A könyvtár és olvasója – olvasóvá nevelés – a felhasználók és a könyvtár kapcsolata.* Ni-ni, vannak olvasók is! Új szelek fújnának? – **1984:** *A könyvtárak közvetítő szerepe a szakirodalmi ellátásban.* Nem sikerült Miskolcon megoldást találni? Vagy most akartuk konkretizálni a teendőket? – **1985:** *50 éve alakult meg az MKE.* Megint egyszer magunkra pillantottunk. S mit láttunk? De néhány szocialista ország egyesülete érdemesnek tartotta odahaza is közzétenni az egyik kritikusabb hangú beszámolót. – **1986:** *A könyvtár jövője; állomány, épület, számítástechnika.* Ösztönző környezet a békéscsabai új épületben, beszámolók bizonyos reformtörekvésekről. – **1987:** *A könyvtárak szerepe az információközvetítésben. Társadalmi igények – információs szolgáltatások és értékesítésük.* Most már harmadszor az a fránya információ. Ráadásul a társadalmi igényekre tekintettel és eladhatóságukra. Mire vezet ez? – **1988:** *Könyvtárpolitika és gazdaság.* Kibújt a szögből a zsákból: a könyvtár is pénzből van. – **1989:** *Információszabadság, könyvtári tájékoztatás, információs törvény.* Teljes erővel fúj már a rendszerváltás szele. Megkezdődik (s hamar be is fejeződik) a múlttal való szembenézés. Az új idők új gondolkodást és új technikát sürgetnek.

Hát ez az első húsz év. Ha mindenképpen valamiféle trendet akarnánk megállapítani, azt

mondhatnánk, hogy a vándorgyűlések tükrében a 70-es évek meglehetősen aulikus egyesülete a 80-as években észrevehető fordulaton ment át, amely az évtized végén markáns, már szinte rendszerváltó, akarom mondani könyvtári rendszerváltó jeleket mutatott.

A második húsz

De lássuk a második húsz évet. Vajon tudtunk-e élni a szabadsággal (ahogy fellengzősen mondják), mire jutottunk az új körülmények között? Ismét csak a vándorgyűlések tükrében: **1990:** *Múlt és jelen: a könyvtárak értékőrző és ismeretadó szerepe a társadalomban.* Ez a téma is az örökzöldek közé tartozik, különösebb megrázkódtatást nem okoz: őrizzük az értékeket és adjuk az ismereteket. – **1991:** *Változó világ – változó könyvtár – változó egyesület.* Ez már többet ígér, legalábbis a jelszó szintjén. Az egyesület megpróbál helytállni a bizony erősen változó világban. – **1992:** *Társadalom, politika, könyvtár.* Még meredekebb téma, még nagyobb ambíció, de mire lesz elég? – **1993:** *Művészetek és könyvtár.* Ezek már csendesebb vizek; mindenesetre a horizont újabb szektora került a látótérbe. – **1994:** *Történetiség és könyvtár.* Nehogy kidobjuk már az újjá változó világban saját történetünket! – **1995:** *A könyvtár és gazdája.* No, ezzel a témával ismét a dolgok sűrűjébe kerültünk! A „his master’s voice” intelme nem csak a kutya-hoz szól. – **1996:** *A könyvtári törvény előkészítésének elvei, helyzete. Érdekek és ellentétek a magyar könyvtárügyben.* Még beljebb a sűrűben. Külön figyelemre méltó az alcím. Eddig ilyesmiről szó sem esett! – **1997:** *Szolgáltatások - térítések - szponzorálás.* Ismét helyben vagyunk: hol a zsozósó? S mit adunk érte? – **1998:** *A könyvtárak együttműködése.* Legutóbb 1979-ben foglalkoztunk e témával. Most már csak az a kérdés, mivel kecsegtetnek a kapitalista viszonyok között a szocialista körülmények között nem sok sikert felmutatni tudó erőfeszítések? Vagy mégis a technológia kezében van az aduász? – **1999:** *A könyv alkotója, kiadója, terjesz-*

tője. Kölcsönös főhajtás rokonszalmák között. Mi az önök, önök a mi kezünkben. S mindketten kiében? – **2000:** *Nemzeti hagyományaink és a korszerű szolgáltató könyvtár.* Már csak a kéjgáz hiányzik a címből. Egyébként minden mindennel összefügg. 1990-ben is nagyjából erről volt szó. – **2001:** *Iskola a könyvtárban, könyvtár az iskolában.* Vigyázat, a cím nem pusztán szójáték! Pontosan ez a probléma veleje. – **2002:** *Bemutatkozik az Országos Széchényi Könyvtár.* Az évszámra tekintve helyes, hogy a nemzeti könyvtár vette a fáradságot, bár az ember a maga naivitásában úgy gondolná, hogy ez folyamatos feladata. Gyűjtemények, óh! Szolgáltatások, óh! Központi szolgáltatások, óh! – **2003:** *A könyvtár – kapu a világra.* Bizony, bizony. De kinyílik-e? Kinyitjuk-e? Kinyitják-e? – **2004:** *Könyvtár – esély a jövőhöz.* Úgy látszik, valamicskével a könyvtár is hozzá tud járulni a sokat emlegetett esélyegyenlőség megadásához. – **2005:** *Hivatás a könyvtáros.* Hurrá, elkészült végre az etikai kódex; most aztán mindenki tudhatja, mit s hogyan. Azt a tízparancsolatát! – **2006:** *Középpontban az állampolgár. A könyvtárak közszolgáltató szerepe.* 1983-ban még az olvasóról esett szó; gondolom, ő a könyvet kapja. Az állampolgár a közszolgáltatást. Az mi? – **2007:** *A partnerség jegyében – a digitális könyvtár.* Most végre tényleg az együttműködésről beszélünk. – **2008:** *A könyvtárak örök reneszánsza. Mátyás könyvtárától a 21. századi tudásközpontokig.* Aktualitáshoz kapcsolódó címadás, de a mag filozófikus. S merre tovább?

Mit mondanak a második húsz év témaválasztásai? Egy határozott, bár még kissé itt-ott bizonytalanok, autonómiájában megerősödő, minden ironikus megjegyzés ellenére tartalmilag és kommunikációs szempontból egyaránt jó témákat választó, a folyamatos szakmai megújulást zászlajára tűző, saját közössége és a társadalom széles körei felé szimpatikus, azaz együttérző és szerethető arcot mutató egyesület kibontakozását figyelhetjük meg. Az út megnyílt, csak tovább kell haladni rajta.

Mérleg

A vándorgyűlések üzeneteit azonban azok fogalmazták meg, akik üdvözlő szavakat szóltak, akik előadást tartottak és korreferáltak, akik vitákat vezettek, akik beszámoltak és hozzászóltak. Tulajdonképpen az ő mondanivalójuk alapján lehetne hiteles képet formálni arról a szerepről, amelyet ez a nagy rendezvény betöltött a hazai könyvtárosság életében az elmúlt negyven évben. Ez az elemzés azonban messze meghaladja a jelen előadás kereteit. Vessünk viszont egy pillantást a szóhoz jutottak sorára, bár ha tartom magam, s jó okom van rá, hogy tartsam fogadalmamhoz: egyetlen nevet sem! Így hát mindenkinek saját magának kell nevekkel kitöltenie az általam felvázolandó keretet.

Legelőször az tűnik szembe, hogy igen sokan jutottak szóhoz a vándorgyűléseken. A nagyok mellett a kicsik is, ismertek mellett akkor még ismeretlenek is; a szakma hangadói mellett újabb és újabb hangok csendültek fel. S ez igen pozitív jelenségként értékelhető, hiszen a tegnapi kicsikből lettek a későbbi nagyok. Figyelmet érdemel az a körülmény is, hogy a szakmán belüli megszólalók mellett különösen a plenáris üléseken, de a szekciókban is szép számmal szerepeltek a társadalmi közeg különféle szektorainak képviselői. Ez arra mutat, hogy meg akartuk hallani a rólunk kialakult véleményeket, kíváncsiak voltunk arra, hogy mi történik más szakmák világában, útbaigazításra vártunk azoktól a jeles közéleti személyiségektől, akikről úgy tudtuk, jobban eligazodnak a közösség dolgaiban. Ez az utóbbi igény elsősorban a rendszerváltás körüli és utáni vándorlásokra volt jellemző, de a korábbiaktól sem volt idegen.

Az előadói névsort böngészve egy másik szempont alapján három csoport alakítható ki: azoké, akik az első húsz vándorgyűlésen szerepeltek, azoké, akik a második húszas szérián, s azoké, akik nevével mind a rendszerváltás előtti, mind az utáni gyűléseken találkozunk. Nagyszerű könyvtáros egyéniségek sora tartozik az első csoportba; sajnos közülük már jó néhánytól örökre búcsút kellett vennünk. Emlékezzünk

tisztelettel és hálával személyiségükre és szakmai teljesítményeikre, s ne feledkezzünk meg azokról, akiket még szerencsénk van körünkben tudni. A második csoportban látjuk azokat, akiktől a jelen és a jövő formálását várjuk. Az ő vállukat nyomja a legnagyobb teher: meg kell állniok az elődök szigorú tekintete előtt, s felelősséggel tartoznak a feltörekvő utódoknak. A harmadik csoport talán a legérdekesebb, hiszen alkotó éveik zöme esik erre az időszakra. Leginkább nekik kell felelniök az olyan, maguknak feltett kérdésekre, hogy miképpen egyeztethetők össze a cezúra előtti és utáni megnyilvánulásai, meddig mentek el a kompromisszumkötésben, mennyiben vállalhatják korábbi szavaikat és mit kellene kiigazítaniok, s mennyire látták annak idején tisztán a szakmai és a társadalmi változások útját. Mert tudniok kell, hogy meghatározó szerepet játszottak az elmúlt negyven év könyvtárügyében, s vállalniok kell a méltányos elismerés mellett az utódok kritikáját is. Könnyebb dolguk lesz, ha e folyamat során gyakran fordulnak a tükör felé.

Ezt próbálom tenni jómagam is, bár kérdés, milyen eredménnyel. Az 1998-as salgótarjáni vándorgyűlés félig tréfás, félig komoly statisztikája döbrentett rá, hogy ideje hátrább fogni az agarakat. Kiderült, hogy a jelenlévők közül én vagyok a legrégebben, immár 43 éve könyvtáros. Az átnyújtott rózsaszál csak enyhítette a leleplezés szomorúságát. S most megint itt állok és szólok; vajon joggal-e? Mindenesetre mielőtt hozzáfogtam volna ennek az előadásnak az elkészítéséhez, befizettem az egyesületi tagdíjamat, mint ahogy már 1960 óta teszem.

Mindezek után megpróbálkozhatunk felelni a címben feltett kérdésre. A vándorgyűlések határozottan erősítették a szakmai öntudatot, az összetartozás érzését; hozzájárultak ahhoz, hogy a szakmai innováció és megújulás (nem teljesen azonos fogalmak!) teret nyerjen, megszilárduljanak és fejlődjenek az egész könyvtárügy és az egyes könyvtárak társadalmi kapcsolatai, felfelé mozduljon a ranglétrán a szakma presztízse. S

nem utolsósorban lehetőséget nyújtottak arra, hogy egy-egy hosszú hétvégén, évente legalább egyszer jól, s ne bolondul érezze magát az, aki méla könyvtárossá lett Magyarországon.

Ilyen értelemben valóban ment a világ előbbre a vándorgyűlések által. De hogy az előremenetelben mekkora része volt az összegyülekezések sorozatának, az nehezen megállapítható. Én legalábbis nem vállalkozom rá.

Az első mondatomban mérföldkövekhez és útjelzőkhöz hasonlítottam e mindnyájunknak kedves rendezvényeket. Illő, hogy megemlékezzünk az elsőről. Amikor azzal invitálta a rendezőség a résztvevőket, hogy egyszerű kerekasztal-beszélgetés lesz az Olvasó Népert mozgalomról, hogy az útiköltség Pestről odavissza 50%-os kedvezménnyel 25 forint, hogy a turistaszállóban nyolcadmagával akár már 14 forintért is ágyat kaphat a jelentkező, s a helyi buszjárat sem kerül többé néhány forintnál. De ígért szép természeti környezetet, múzeum- és ősemberlátogatást, valamint baráti fogadtatást. Ki gondolta volna akkor, hogy az újszülött mivé növi ki magát.

May Károly az egyik regényében érzékletesen írja le azt az amerikai sivatagot, amelyen a telepéseknek át kellett kelniök. A sivatagon csak egyetlen, cövekekkel jelzett út vezetett át, ezért is hívták llano estaccadonak, kicövekeltsíkságnak. Gonosz banditák azonban át-áthelyezték a cövekeket, s ezzel pusztulásba vitték az új otthon kereső embereket. Reméljük, hogy a Tatán levett útjelzőt követő mérföldkövek a helyes irányba mutattak, s ránk nem a szomszédok, hanem a könyvtári éden vár.

Források

Az előadás forrásául a személyes emlékezeten túl a Magyar Könyvtárosok Egyesületének hírlevelei és évkönyvei, továbbá a Könyvtárosban, a Könyv, Könyvtár Könyvtárosban (3K-ban) és a Tudományos és Műszaki Tájékoztatásban (TMT-ben) megjelent vándorgyűlési beszámolók és hírek szolgáltak.

